

Guanaquerx - emancypacja technologii

2026-10-01

Czy technologia może być wolna? A jeśli tak - to od czego? Od wymogu użyteczności, wydajności i podporządkowania ludzkim celom? Czy możliwe jest projektowanie technologii, która zamiast dominować nad światem, staje się częścią relacji między ludźmi, innymi istotami i środowiskiem? W ramach V rozdziału programowego Aptece Designu poświęconego wolności zapraszamy na wystawę „Guanaquerx - emancypacja technologii” opowiadającą o artystyczno-technologicznym projekcie argentyńskiej artystki Pauli Gaetano Adi, który poprzez historię niezwykle wyprawy przez Andy stawia pytania o granice technologii, jej rolę w świecie oraz możliwość wyobrażenia sobie innych modeli przyszłości.

Zaprojektować wolność?

Wolność nie jest gotowym stanem. Powstaje w relacji, w działaniu, w ciągłym negocjowaniu granic. Można ją projektować, testować i zmieniać. Stąd pytanie towarzyszące V rozdziałowi programowemu w Aptece Designu: czy możemy projektować technologie, instytucje, relacje i światy, które poszerzają sprawczość, nie ograniczając jej innym?

Traktujemy design szerzej niż projektowanie przedmiotów. Interesują nas zasady, wybory, relacje i technologie, ale także przyszłości, które dzięki nim stają się możliwe. Wystawa „Guanaquerx - emancypacja technologii” jest pierwszym krokiem w tym kierunku. Pokazuje technologię nie jako narzędzie podboju i kontroli, lecz jako przestrzeń współzależności, troski i oporu.

Kolejne pytania pojawią się podczas spotkań i warsztatów. Katarzyna Janota przyjrzy się wolności robotów, Edwin Bendyk zaprosi do wspólnego projektowania wolności, a Robert Piaskowski opowie o granicach i przyszłości wolności twórców. Każde z tych spotkań otworzy inną perspektywę.

O wolności rozmawiamy także w trzecim numerze „Kwartalnika JUTRA” – offline’owego czasopisma idei. Razem z autorami, m.in. Katarzyną Janotą, Wojciechem Góreckim, Arturem Wabikiem i Maciejem Kałużą, pytamy, czym dziś jest wolność i czy można ją projektować. Przyglądamy się temu, jak wpływają na nią kultura, technologia i społeczeństwo – i sprawdzamy, co właściwie znaczy „być wolnym” we współczesnym świecie.

Jest jeszcze jeden sposób, by sprawdzić, czym może być wolność: zapytać o nią samych odwiedzających. Dlatego w ciągu najbliższych miesięcy przeprowadzimy badanie dotyczące tego, czy i jak można ją projektować. Każda osoba odwiedzająca Aptekę Designu będzie mogła do niego dołączyć, a zebrane odpowiedzi staną się częścią wspólnego eksperymentu. Zweryfikujemy, gdzie kończy się nasza sprawczość, a zaczyna sprawczość innych – i czy właśnie ta przestrzeń nie jest kluczową granicą wolności.

Wyprawa przez Andy

W styczniu 2024 roku Guanaquerx – czworonożny robot, którego kształt stanowi świadome nawiązanie do andyjskiego guanako – wraz z grupą artystów, inżynierów, rzemieślników i

przewodników przez siedem dni przemierzał Andy, pokonując szczyty o wysokości ponad 4500 metrów, rzeki i strome górskie tereny. Wyprawa nawiązywała do historycznego marszu Armii Andów generała José de San Martína z 1817 roku, jednego z kluczowych wydarzeń w dziejach walk o wyzwolenie Ameryki Południowej.

Jednak celem projektu nie było odtworzenie historycznego wyczynu ani demonstracja technologicznej sprawności. Przeciwnie – wyprawa pokazała, że technologia może funkcjonować dzięki współpracy i zależności, a nie autonomii rozumianej jako całkowite uniezależnienie się od innych. Na trudnych odcinkach robot był transportowany na grzbiecie muła. W projekcie uczestniczyło niemal sto osób, a sama ekspedycja zgromadziła około 30 osób oraz 58 koni i mułów.

Wystawa kontestuje dominujące przekonanie na temat służebnej roli technologii, którą postrzegamy poprzez jej funkcje – w tej perspektywie maszyny mają wykonywać zadania, przyspieszać procesy, zwiększać wydajność, zastępować człowieka lub przejmować czynności uznawane za niebezpieczne i monotonne. Natomiast Guanaquerx stawia pytanie, co mogłoby się wydarzyć, gdyby technologia przestała być rozumiana przede wszystkim jako narzędzie kontroli i optymalizacji.

Technologia jako relacja

Projekt Pauli Gaetano Adi wpisuje się w szersze poszukiwania związane z more-than-human design – projektowaniem, które nie traktuje człowieka jako jedyne punktu odniesienia. Z tej perspektywy technologia nie musi być przeciwieństwem natury. Może wspierać relacje międzygatunkowe, uwzględniać środowisko i korzystać z wiedzy zakorzenionej w konkretnym miejscu. W Guanaquerx spotykają się zaawansowana robotyka, andyjskie materiały, rzemiosło oraz wiedza o krajobrazie. Bambusowa konstrukcja, tkaniny, mechaniczny ogon czy flaga „armii wyzwolenia robotów” tworzą hybrydową formę, która wymyka się tradycyjnemu wyobrażeniu o tym, jak powinna wyglądać technologia.

Istotna jest tu również sama historia guanako – zwierzęcia, które stało się inspiracją projektu. Relacja między człowiekiem, zwierzęciem i andyjskim krajobrazem prowadzi do pytania, czy technologia może być projektowana z uwzględnieniem więcej niż jednej perspektywy i czy może wspierać równowagę zamiast eksploatacji.

– Technologia ma służyć człowiekowi. Być narzędziem. Wykonywać polecenia. Optymalizować proces. Zwiększać produktywność. Technologia jest de facto przez nas zniewolona. Dziedziczy nie tylko naszą wiedzę. Dziedziczy również nasze hierarchie, modele kontroli, obsesję efektywności, władzy, dominacji. Ale kultura może pozwolić sobie na pytanie, które w laboratorium technologicznym zabrzmiałoby absurdalnie: a co, jeśli maszyna nie ma nam służyć? To właśnie z tej myśli wyrasta Guanaquerx. Jest próbą stworzenia „technologii inaczej” – lokalnej, kolektywnej, relacyjnej i osadzonej w historii dekolonizacji – wyjaśnia Carolina Pietyra, dyrektorka KBF i kuratorka wystawy „Guanaquerx – emancypacja technologii”.

Choć sam robot uczestniczący w wyprawie nie zagości w Aptece Designu, stał się punktem wyjścia do szerszej refleksji. Wystawa zachęca do radykalnego przemyślenia relacji człowieka z technologią, a także do zakwestionowania wizji świata podporządkowanego wyłącznie ludzkim potrzebom. Stawia

**Magiczny
Kraków**

również pytanie o to, jak projektować wolność, nie reprodukując przy tym logiki niewolnictwa – przenoszenia ciężaru pracy na tych, którzy mają wykonywać ją za nas: roboty, przyrodę, zwierzęta czy innych ludzi.

W Aptece Designu zaprezentowane zostaną materiały dokumentujące projekt i wyprawę Guanaquerxa przez Andy – filmy, eksponaty, materiały badawcze i dokumentacja ekspedycji. Wystawa pozwoli przyjrzeć się procesowi powstawania projektu oraz ideom, które stoją za jego artystyczną i technologiczną warstwą.

Dekolonizacja technologii

„Guaquerx – emancypacja technologii” jest także opowieścią o dekolonizacji technologicznego myślenia. Projekt nie próbuje nadążyć za dominującymi modelami innowacji, lecz szuka alternatywy: technologii zakorzenionej w miejscu, lokalnej wiedzy, rzemiośle i współpracy.

Wyprawa przez Andy staje się w tym kontekście rodzajem eksperymentu. Zestawia historyczną pamięć, wiedzę baqueanos – przewodników znających teren i jego ścieżki – lokalne materiały oraz współczesną robotykę. Technologia nie występuje tu jako rozwiązanie narzucone z zewnątrz, lecz jako efekt spotkania różnych rodzajów wiedzy i doświadczenia.

To właśnie ta hybrydowość jest jednym z najważniejszych elementów projektu. Guaquerx łączy to, co cyfrowe i materialne, współczesne i zakorzenione w tradycji, ludzkie i nie-ludzkie. Nie chodzi o wybór jednej strony, ale o możliwość funkcjonowania pomiędzy nimi.

„Guaquerx – emancypacja technologii” nie daje gotowych odpowiedzi. Zamiast tego proponuje ćwiczenie z wyobraźni: co mogłoby się wydarzyć, gdybyśmy przestali traktować technologię wyłącznie jako narzędzie? Bo pytanie o wolność maszyn jest ostatecznie pytaniem o to, jakiej przyszłości chcemy dla ludzi, technologii i całej planety.

[**Więcej informacji o wydarzeniach towarzyszących wystawie**](#), w tym m.in. o wykładzie Pauli Gaetano Adi.